

Nr 51.

Ankom till riksdagens kansli den 7 maj 1937 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om behörighet för häradsrätt att upptaga sjörättsmål, m. m.

Genom en den 5 mars 1937 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 190, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

1) L a g

om behörighet för häradsrätt att upptaga sjörättsmål.

Med ändring av vad i lag eller författning finnes stadgat häremot stridande, förordnas som följer:

1 §.

Har, med stöd av lagen om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende, förordnats att rådhusrätt i stad skall upphöra och staden i judiciellt avseende förenas med domsaga, äger Konungen förordna att häradsrätten i orten skall äga upptaga sjörättsmål för vilka rådhusrätten skolat vara rätt domstol. Förordnande som sist är sagt skall ej utgöra hinder för tvistemåls instämmande till närmaste rådhusrätt samt ej heller föranleda ändring i vad eljest gäller om rätt att, efter överenskommelse mellan parterna, i sådant mål söka annan rådhusrätt.

Med sjörättsmål avses i denna lag mål och ärenden som skola bedömas efter sjölagen eller sjömanslagen ävensom andra mål och ärenden beträffande vilka, enligt vad särskilt stadgats, de i någon av nämnda lagar givna regler om domstols behörighet eller ock bestämmelserna i denna lag skola gälla; dock att lagen icke äger tillämpning å mål angående klander av dispasch.

2 §.

Vad i lag eller författning föreskrives om sjörättsmåls anhängiggörande och handläggning vid rådhusrätt skall, såvitt ej annat följer av vad nedan stadgas, äga motsvarande tillämpning då sådant mål upptages av häradsrätt.

Vid urtima ting för upptagande av sjöförklaring eller sjöförhör vare häradsrätten domför ändå att ej flera än tre av nämnden äro i rätten närvarande.

Förslag å sakkunniga, varom i 314 § 1 mom. sjölagen sägs, skall upprättas av handels- och sjöfartsnämnd eller, där sådan nämnd ej finnes, stads-

fullmäktige i stad vars förenande med domsaga föranlett förordnande enligt 1 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1937.

Äro, då ärende angående sjöförklaring eller sjöförhör skall förekomma vid häradsrätt, sakkunniga som i 2 § tredje stycket omförmälas ej utsedda, ankomme på rättens ordförande att tillkalla sakkunniga.

2) Lag

om tillägg till 38 § lagen den 10 maj 1901 (nr 26 s. 1) om inteckning i fartyg.

Härigenom förordnas, att till 38 § lagen den 10 maj 1901 om inteckning i fartyg skall fogas ett tredje stycke av följande lydelse:

Vad i lagen om behörighet för häradsrätt att upptaga sjörättsmål är stadgat skall ock gälla beträffande mål varom i denna paragraf sägs.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1937.

I fråga om de skäl som ligga till grund för lagförslagen får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Enligt lagen den 17 juni 1932 om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende äger Kungl. Maj:t på framställning av stadsfullmäktige eller eljest med deras samtycke förordna, att rådhusrätt i stad skall upphöra och staden i judiciellt avseende förenas med domsaga. Beträffande stad, i vars rådhusrätt borgmästaren är ensam lagfaren ledamot eller jämte borgmästaren endast en ledamot finnes som skall vara lagfaren, må Kungl. Maj:t, när borgmästartjänsten är ledig, även utan stadsfullmäktiges samtycke meddela förordnande, som nyss sagts, därest vissa ytterligare i lagen angivna förutsättningar föreligga.

Enligt 313 § sjölagen är rådhusrätt första domstol i mål som skall bedömas efter sjölagen. Detsamma gäller jämväl beträffande de flesta andra mål och ärenden rörande sjörättsliga spörsmål.

Sedan fråga uppkommit om införande av bestämmelser som skulle möjliggöra sjörättsmåls upptagande vid häradsrätt, utarbetades inom justitiedepartementet en *promemoria* jämte utkast till lag om behörighet för viss häradsrätt att upptaga sjörättsmål. Enligt lagutkastet skulle de nya bestämmelserna vara tillämpliga då med stöd av 1932 års lag förordnats att rådhusrätt i stad skall upphöra och staden i judiciellt avseende förenas med domsaga. I sådant fall skulle Kungl. Maj:t, om skäl därtill vore, äga förordna att härads-

rätten skulle ha den befattning med sjörättsmål som tillkommit rådhusrätten. I utkastet upptogs vidare vissa detaljbestämmelser i ämnet.

Över promemorian och lagutkastet avgåvos efter *remiss* utlåtanden av kommerskollegium, lotsstyrelsen, hovrätterna, magistraterna i Oskarshamn och Simrishamn, stadsstyrelserna i Kungsbacka och Marstrand, häradshövdingen i Norra Møre och Stranda domsaga samt Sveriges redareförening, Sveriges allmänna sjöfartsförening och Sveriges fartygsbefälsförening. Vissa andra magistrater och häradshövdingar liksom Sveriges segelfartygsförening, vilka jämväl beretts tillfälle att yttra sig i ärendet, begagnade sig ej därav.

I de inkomna utlåtandena restes i allmänhet inga invändningar mot tanken att tillerkänna häradsrätt behörighet att upptaga sjörättsmål. I några fall kom dock en annan mening till uttryck. Sålunda avstyrkte redareföreningen den ifrågasatta lagstiftningen under framhållande att de praktiska fördelarna därav vore av underordnad betydelse, att rättssäkerheten ej heller komme att vinna något på förslagets genomförande samt att lättnaden ur ekonomisk och bekvämlighetssynpunkt syntes bliva ringa eller ingen. Magistraten i Oskarshamn ansåg, att häradsrätt med sin nuvarande sammansättning vore olämplig såsom domstol i sjörättsmål, samt fann det riktiga vara att för domsagornas vidkommande inrätta särskilda domstolar för sådana måls handläggning.

Vissa av de myndigheter och sammanslutningar, som i huvudsak biträtt departementsförslaget, framställde emellertid särskilda erinringar och önskemål beträffande de nya bestämmelsernas närmare utformning. Av de sålunda gjorda uttalandena må följande nämnas. Svea hovrätt anmärkte, att det knappast syntes befogat att begränsa lagens tillämplighet till fall då stad förenats med domsaga samt att det principiellt vore riktigast att ej lämna åsido nytillkomna städer som saknade rådhusrätt. Kommerskollegium ävensom sjöfartsföreningen — i vars yttrande fartygsbefälsföreningen instämde — påkallade inskränkning av Kungl. Maj:ts befogenhet att meddelade förordnande av nu ifrågavarande art till att avse allenast stad där tingsställe finnes, och i ett av kommerskollegium infordrat utlåtande förklarade sig sjöåklagaren förutsätta att sådant förordnande skall meddelas endast i fall då ett verkligt behov visats föreligga.

Inom departementet upprättade förslag till lag om behörighet att upptaga sjörättsmål samt till lag om tillägg till 38 § lagen den 10 maj 1901 om inteckning i fartyg remitterades därefter till lagrådet.

Lagrådet uttalade i utlåtande över förslagen att, såsom i utlåtandet närmare utvecklats, enligt lagrådets uppfattning ett genomförande av förslaget skulle från allmän rättsskipningssynpunkt vara att beteckna såsom en avgjord försämring och därmed ej heller skulle kunna annat än undantagsvis eller i mindre väsentliga hänseenden beredas ifrågavarande städer och dem närliggande orter någon verklig fördel. Lagrådet avstyrkte därför att de remitterade förslagen lades till grund för lagstiftning i ämnet. Tillika framställdes vissa detaljerinringar mot förslaget till behörighetslag.

I propositionen anför föredragande *departementschefen* bland annat:

»Såsom skäl för sitt avvisande av den ifrågasatta lagstiftningen har lagrådet anfört, att enligt dess uppfattning förslaget genomförande vore att beteckna såsom en avgjord försämring från allmän rättsskipningssynpunkt. Denna mening synes lagrådet grunda i första hand därpå att, med hänsyn särskilt till rådhusrätternas större förfarenhet i sjörättsliga ämnen, den nuvarande ordningen för sjörättsmålen handläggning länt rättsskipningen till betydande fördel och ej gärna borde rubbas utan vägande skäl, samt att ur angivna synpunkter 1932 års lagstiftning om vissa mindre städers läggande under landsrätt måste anses i fråga om sjörättsmålen beteckna ett framsteg, då den bidroge till att i ökad utsträckning sammanföra dessa mål till de större städernas rådhusrätter. Med anledning härav må till en början anmärkas, att vid tillkomsten av 1932 års lagstiftning ett sådant sammanförande av sjörättsmålen icke torde ha framstått såsom något eftersträfvansvärt; tvärtom lär det ha ansetts utgöra en mindre gynnsam följd av denna lagstiftning att vissa städer därigenom gingo miste om vad från deras sida betraktats såsom en förmån. Det skall dock icke bestridas, att den av lagrådet omförmälda koncentrationen kan innebära viss fördel för sjörättsmålen handläggning. Självfallet kan en häradsrätt, vilken endast vid enstaka tillfällen får anledning att syssla med mål av detta slag, icke väntas förvärva samma vana och erfarenhet i bedömandet av dithörande frågor som nämnda rådhusrätter. Vad angår de mera invecklade sjörättsmålen, i synnerhet sådana av tvistemåls natur men även vidlyftigare sjöförklaringar, synes det därför vara ett befogat önskemål att dessa komma att handläggas företrädesvis vid domstolar som äga särskild förfarenhet på området. Det torde ock vara denna uppfattning som kommit till uttryck, då Sveriges allmänna sjöfartsförening med instämmande av Sveriges fartygsbefälsförening i sitt yttrande ifrågasatt, huruvida ej vid en blivande revision av sjölagens forumregler 'sjörättsprocesser' borde förbehållas rådhusrätterna i större städer. Emellertid bör framhållas att, om den ifrågasatta lagstiftningen i enlighet med lagrådets hemställan ej genomföres, detta ingalunda medför någon säkerhet för att sjörättsmålen komma att sammanföras till rådhusrätter med beprövad förfarenhet på området. I den indragna rådhusrättens ställe inträda i sådant fall de närmast belägna rådhusrätterna, domstolar som måhända sakna nämnvärd erfarenhet beträffande sådana mål. En så slumpartad effekt av lagstiftningen synes icke vara av något större värde. Vill man nå det avsedda syftet böra andra vägar sökas. Såsom redan vid remissen till lagrådet antyddes torde det ligga närmast till hands, att de inom sjöfartskretsar framförda synpunkterna beaktas i samband med en allmän revision av sjölagens forumregler.

Erinras må i detta sammanhang om den enligt 324 § sjölagen medgivna prorogationsrätten beträffande tvistemål, i vilken rätt förslaget icke avser att göra någon inskränkning. Vidare är att märka, att enligt den i 1 § första stycket av förslaget till behörighetslag sist upptagna bestämmelsen det skall stå kärke i tvistemål fritt att i varje särskilt fall instämman sin talan antingen till häradsrätten eller ock till närmaste rådhus-

rätt. Genom dessa föreskrifter synes för tvistemålens vidkommande det nyss omnämnda önskemålet vara tillräckligt tillgodosett inom ramen av gällande allmänna grundsatser beträffande forum i förevarande mål. I fråga om sjöförklaring syftar förslaget icke till någon inskränkning i befälhavares rätt att för avgivande av sådan förklaring vända sig till rådhusrätten i vilken stapelstad som helst inom riket. Såvitt angår de nu nämnda särskilt betydelsefulla sjörättsmålen är förslagets genomförande alltså icke ägnat att i praktiken hindra vederbörande att, om de själva så önska, anlita i handläggning och bedömning av sådana mål mera förfarna domstolar. Å andra sidan bör icke förbises att en avsevärd del av sjörättsmålen icke kan anses vara av särskilt invecklad beskaffenhet eller, i allt fall, icke i högre grad än åtskilliga andra kategorier av mål som handläggas vid våra häradsrätter kräver någon svårförvärvad speciell insikt och sakkunskap. Beträffande dessa synas de kostnads- och bekvämlighetssynpunkter som förslaget är avsett att tillgodose så mycket hellre kunna vinna beaktande, som det här icke gärna kan påstås att rättssäkerhetens intresse eftersättes genom målens upptagande av lantdomstol.

Frågan läser då närmast bliva, huruvida ur nyss nämnda synpunkter någon fördel är att vinna genom ett genomförande av förslaget. Lagrådet har ansett denna fråga böra i det stora hela besvaras nekande. — — — Härvidlag bör emellertid uppmärksammas att, då en ej alltför oansenlig stad skall förenas med domsaga, fråga regelbundet uppkommer om anordnande av tingsställe i staden. Ej sällan torde sådan stad komma att bilda särskilt tingslag med täta tingssammanträden. — — — Förordnande om behörighet för häradsrätt att upptaga sjörättsmål läser böra meddelas allenast under beaktande av samtliga de förhållanden som kunna inverka på frågan, huruvida en avvikelse från den allmänna forumregeln är påkallad. Avseende bör sålunda fästas vid målens frekvens, avståndet till närmaste stad med rådhusrätt, kommunikationernas beskaffenhet, den ifrågavarande rådhusrättens eventuella särskilda kvalifikationer på det sjörättsliga området o. s. v. Med hänsyn till nu åsyftade förhållanden har ock lagrådet funnit de fall, där förordnande kan tänkas ifrågakomma, knappast vara av tillräcklig betydelse för att giva anledning till en särskild lagstiftning. Detta uttalande läser böra ses mot bakgrunden av lagrådets uppfattning att — med hänsyn bland annat till att de större avstånden med nutida kommunikationsmedel förlorat i betydelse — den ifrågasatta ordningen icke skulle innebära någon egentlig förmån för vederbörande städer och dem närliggande orter. Med anledning härav kan framhållas, att det väl för befälhavaren på ett fartyg i långväga trafik mången gång är av ringa betydelse, huruvida exempelvis en sjöförklaring skall avgivas på den ena eller den andra platsen. Annorlunda kan det däremot ställa sig då fråga är om fartyg i lokal fart. Det torde i sådana fall ej alltid vara för vederbörande befälhavare, besättningsmän eller andra likgiltigt, att de nödgas företaga en resa för att svara eller vittna i ett måhända tämligen bagatellartat brottmål eller för att avgiva sjöförklaring i anledning av ett mindre missöde. — — — Med den utformning förslaget erhållit

torde inga praktiska olägenheter av dess genomförande vara att befara. Vid sådant förhållande synes avgörande betydelse ej heller böra tillmätas invändningen, att det i och för sig skulle vara mindre lämpligt att göra regler om forum i mål av sådan natur som sjörättsmålen beroende av Kungl. Maj:ts förordnande.

Vad lagrådet anfört utgör alltså enligt min mening icke tillräcklig anledning att underlåta tillstyrka lagförslagets framläggande för riksdagen.»

I anledning av de av lagrådet mot förslaget till behörighetslag framställda erinringarna blev detta lagförslag föremål för omarbetning inom departementet.

Beträffande den närmare utformningen av de framlagda lagförslagen må följande nämnas.

I 1 § av *förslaget till behörighetslag* upptages den grundläggande regeln att, i fall då med stöd av 1932 års lag förordnats att rådhusrätt i stad skall upphöra och staden i judiciellt avseende förenas med domsaga, Kungl. Maj:t skall äga förordna att häradsrätten i orten skall äga upptaga sjörättsmål för vilka rådhusrätten skolat vara rätt forum. Såvitt angår sjörättsmål av tvistemåls natur skall det — såsom redan i det föregående omnämnts — stå käranden fritt att i varje särskilt fall instämna sin talan antingen till häradsrätten eller ock till närmaste rådhusrätt. I anslutning härtill har i lagtexten införts erinran om att förordnande enligt den nya lagen ej skall föranleda ändring i den för närvarande enligt sjölagen medgivna rätten att efter överenskommelse mellan parterna i tvistemål söka annan rådhusrätt, s. k. prorogationsrätt.

Beträffande det processuella förfarandet vid häradsrätten stadgas såsom huvudregel, att vad i lag eller författning föreskrives om sjörättsmåls anhängiggörande och handläggning vid rådhusrätt skall äga motsvarande tillämpning då sådant mål upptages av häradsrätt. Undantag från denna princip göres *dels* därutinnan att vid urtima ting för upptagande av sjöförklaring eller sjöförhör häradsrätten skall vara domför, ändå att ej fler än tre av nämnden äro i rätten närvarande, *och dels* därutinnan att förslag å sakkunniga, vilka enligt 314 § 1 mom. sjölagen skola vara närvarande vid upptagande av sjöförklaring eller sjöförhör, skall upprättas av handels- eller sjöfartsnämnd eller, där sådan nämnd ej finnes, av stadsfullmäktige i stad, vars förenande med domsaga föranlett förordnande enligt 1 §.

Såsom sjörättsmål skola enligt lagen anses först och främst mål och ärenden som skola bedömas efter sjölagen eller sjömanslagen. Lagen skall dock ej äga tillämpning å klander av dispasch. Till sjörättsmål avses vidare skola hänföras mål och ärenden enligt ett flertal andra sjöfarten berörande författningar, vilka i fråga om forum antingen direkt hänvisa till sjölagens eller sjömanslagens stadganden eller ock innehålla bestämmelser av huvudsakligen samma innebörd som sjölagen. Mål och ärenden, vilka skola bedömas efter författningar tillhörande den första gruppen, komma på grund

av ett allmänt stadgande i den nya lagen att falla under lagens bestämmelser. Vad åter angår den senare gruppen författningar, till vilken hör bl. a. lagen den 10 maj 1901 om inteckning i fartyg, måste erforderliga föreskrifter införas i respektive författningar. Beträffande nyssnämnda lag föreslås detta skola ske genom det nu framlagda *förslaget till lag om tillägg till 38 § lagen om inteckning i fartyg*. Ändringarna i övriga hithörande författningar kunna ske i administrativ ordning.

I propositionen anföres slutligen att i administrativ ordning torde böra utfärdas jämväl bestämmelser angående ersättning av allmänna medel till domare, nämndemän och rättsbildade biträden vid de förutnämnda urtingen, så ock vidtagas viss jämkning i gällande föreskrifter om ersättning till sakkunniga biträden vid sjöförklarings upptagande.

Det förevarande förslaget avser att bereda Kungl. Maj:t möjlighet att, där stad i judiciellt avseende förenas med domsaga, göra häradsrätten i orten behörig att upptaga sådana sjörättsmål som stadens rådhusrätt förut ägt handlägga. I anledning av de å vissa håll yppade betänkligheterna mot den föreslagna lagstiftningen vill utskottet understryka att, såsom jämväl i propositionen framhållits, förordnande för häradsrätt att upptaga sjörättsmål bör meddelas allenast under beaktande av samtliga de förhållanden som inverka på frågan huruvida i det särskilda fallet en avvikelse från den allmänna forumregeln i sjörättsmål är påkallad. En viss försiktighet lär alltså komma att iakttagas vid användandet av ifrågavarande möjlighet.

Utskottet.

Då utskottet icke funnit anledning till erinran mot de framlagda lagförslagen, får utskottet hemställa,

att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 7 maj 1937.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Schlyter, Klefbeck, Erik Anderson, Branting**, *Otto Wangson, Verner Andersson, Berglund** och *Roos*;

från andra kammaren: herrar *Bergquist, Lindqvist, Hedlund* i Östersund*, *Lindmark, Johansson* i Krogstorp, *Berg** och *Eriksson* i Toftered.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.